

Flip Schrameijer. *Buiten adem*. Prometheus

Een „zedenschets van de generatie van de jaren zestig anno nu" - dat kan alleen maar een verhaal worden van teleurstelling en desillusie. Bijna iedereen is het er nu wel over eens, dat in 1968 niet de verbeelding de macht greep en dat de zogenaamde democratisering in de praktijk neerkwam op nivellering, vergaderterreur en vergroting van de staatsinvloed. Flip Schrameijers debuteert *Buiten adem* belooft echter (op de achterflap) ook een „snelle" en „ironische" zedenschets te zijn. Misschien komen dus niet alle ingesleten verwachtingen uit.

Wat is een „snelle" zedenschets? Vóór de zomer stuurde de uitgever enkele fragmenten van de roman in brochure-vorm rond, en die suggereerden het antwoord. Met name in het fragment over de luxe hoer Michelle werd een wereld opgeroepen van rijke tycoons en meedogenloze concurrentie die voor geweld niet terugschrikt. Op het meest spannende moment brak het verhaal af, om verder te gaan met twee fragmenten over een modieus echtpaar uit de jaren zestig, geobsedeerd door seks en worstelend met de praktische gevolgen van het feminisme. De roman belooft een thriller-achtig geheel te worden met een forse rand van ironische cultuurkritiek.

Eerste indrukken zijn vaak bedrieglijk en dat bleek ook ditmaal het geval. Nu ik de hele roman heb gelezen, meer dan 300 bladzijden in totaal, ziet het beeld er heel anders uit. Van gevaarlijke internationale avonturen is geen sprake (Michelle gaat al op bladzijde 16 terug „achter het raam") en het modieuze echtpaar eist het leeuwendeel van de aandacht voor zich op. Tomas en zijn vrouw Jan leiden samen ongetwijfeld een jachtig leven, maar de roman zelf valt moeilijk „snel" te noemen. De plot is weinig spectaculair en *Buiten adem* pakt uit als een nogal uitgesponnen portret van hun zeer eigentijdse huwelijksproblemen.

Tomas en Jan beschouwen zichzelf als „op onze manier nomaden", waarbij Jan van de schrijver een steuntje in de rug krijgt doordat zij met een zigeuner-achtergrond wordt opgepadeld. Beiden zijn typische producten van de „euforie" van de jaren zestig. Ze nemen het op voor de „underdog" (Tomas bestrijdt beroepshalve de apartheid, Jan bemoeit zich als gemeentelijk beleidsambtenaar met de prostitutie), in hun vrije huwelijk krijgt de „christelijke moraal" geen kans, ze hangen het feminisme aan en drinken, blowen en slikken er vrolijk op los. In de woorden van Jan klinkt het zo: „Tomas en ik willen niet voor elkaar onderdoen: werken, seks, drugs, zuipen en nog eens werken, we bieden als idioten tegen elkaar op. Maar ja, vaak is dat gewoon lekker".

„Anno nu" (om nog even de flaptekst te citeren) blijkt deze levenswandel toch wel op enige problemen te stuiten. Het culturele klimaat is veranderd. De vrije liefde lijdt onder de AIDS-dreiging, de „lange mars door de instituties" is verzand in eigenbelang en cynische partijpolitiek, het feminisme „sprankelt" al lang niet meer. Wanneer Jan op haar bureau de hoge stapel met bureaucratische rapporten ziet, verzucht zij moedeloos: „Miljoenen jaren evolutie teneinde dit", en de lezer zucht moeiteloos met haar mee.

Het grootste probleem doemt niettemin op binnen hun relatie. Jan en Tomas komen tot de ontdekking dat tussen man en vrouw wellicht onoverkomelijke

biologische verschillen bestaan; de eeuwige strijd tussen „mannetjes" en „wijfjes" verstoort het vrije leven. Met als gevolg jaloezie, depressies, een „Prins Claus-syndroom" bij Tomas en afkeer van zijn „vrouwelijk soort volgzzaamheid" bij Jan. „Onze relatie", zegt zij, „had vijftien jaar in het teken gestaan van uitfreaken, extase, het tarten van de grenzen van de moraal en ook van ons gestel. Maar daar komt een eind aan. Ik was toe aan een volgende levensfase". Op de laatste bladzijde van de roman ligt hun huwelijk aan diggelen.

Bij wijze van contrast is er het relaas van de hoer Michelle, die Tomas koestert als haar „enige ex-klant die ik vertrouw" en die met Jan al na hun eerste kennismaking het bed in duikt. Zij houdt Tomas („meneer de idealist") bestraffend voor: „Jij moet zo nodig die negers helpen en je vrouw die arme prostituées. Jullie kunnen je eigen leven nog niet eens... Daar maken jullie al een puinhoop van". Terwijl hun leven langzaam maar zeker uiteenvalt, weet zij het hare juist op orde te brengen. Met Tomas' hulp raakt zij in een handomdraai verlost van haar incest-trauma, zij stapt uit „het leven" en begint met de ex-bokser Camiel een sportschool annex fitness-centrum. Dat zij door haar Camiel een „intellectueel" wordt gevonden, geeft als het ware aan waar in deze historie het echte gezonde verstand moet worden gezocht.

Dat lijkt nogal gemakkelijk. Maar zo simpel zit de roman nu ook weer niet in elkaar. Hier komt het „ironische" karakter van *Buiten adem* om de hoek kijken. Schrameijer treedt als auteur nergens op de voorgrond (het relaas wordt uitsluitend door de drie hoofdpersonen zelf gedaan), maar hij is natuurlijk wél verantwoordelijk voor de verborgen ironie van Michelle's commentaar. Dat zij, net als het verzakelijkte heden, geen goed woord over heeft voor de idealen van weleer (zij spelt Tomas' naam ook hardnekkig met een h), betekent daarom niet dat de auteur zich met haar bekrompen nuchterheid vereenzelvigd. Tomas en Jan hebben evenveel recht van spreken, bijvoorbeeld wanneer een van beiden zich - niet zonder reden - afvraagt: „Waar vind je zo veel passie nog na zo veel jaar?"

De lezer mag het in laatste instantie zelf uitmaken. Door het verhaal vanuit drie verschillende gezichtspunten te vertellen, heeft Schrameijer zijn roman voldoende nuancerings meegegeven. Het contrast is weliswaar grof aangezet, maar dank zij de ironie pakt dat effectiever uit dan men op het eerste gezicht zou denken.

Een andere kwaliteit van de monologen is dat ze het mallotige, maar zeer herkenbare idioom van de hoofdpersonen zo goed vasthouden. Vooral Jan kan er wat van. Over haar bedavontuur met Michelle luidt het commentaar: „We deden soixante-neuf en ik voelde hoe onze kernen in een cirkelgang door ons beiden heen stroomden, ongehinderd door die eeuwige drempels van het sekseverschil". Elders komt zij neer „op m'n eigen bodem", om vervolgens te arriveren „bij de geheime bron (...) waar mijn verschillende levens ontspringen". En mijmerend over een monogaam bestaan met haar nieuwe vriend Just, zegt ze: „Ik weet het niet, misschien dat het aan die kant van de moraal ook hartstikke spannend is".

Op deze manier ontstaat een amusant, maar niet overdreven karikaturaal beeld van de „generatie van de jaren zestig anno nu". Het nadeel van *Buiten adem* is alleen dat Schrameijer de lotgevallen van het gekwelde echtpaar nergens echt schrijnend of aangrijpend heeft weten te maken. Geen moment voelde ik mij door de

hoofdpersonen werkelijk geraakt; hoewel ze voortdurend aan het woord zijn, bleven ze steeds op afstand. Maar dat kan natuurlijk ook aan mij liggen. Of het ligt aan de generatie die hier met meer subtiliteit dan de voorpublicatie deed vermoeden te kijk wordt gezet.

(de Volkskrant, 11-9-1992)